

सुधारित शेळीपालनाकरिता हिरव्या चारा पिकाच्या लागवडीचे तंत्रज्ञान

प्रा. के. एल. जगताप
विषय विशेषज्ञ (पशु संवर्धन व दुग्धशास्त्र)
कृषि विज्ञान केंद्र, खामगाव, वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी

डॉ. हनुमान गरुड
विषय विशेषज्ञ (कृषिविद्या)

डॉ. अजय किनखेडकर
कार्यक्रम समन्वयक

“शेळीपालनामध्ये शेळ्यांचे पोषण व्यवस्थापन करताना हिरव्या चान्याचे अत्यंत महत्वाचे स्थान आहे. साधारणपणे आपण पाहतो कि, आपल्या भारत देशामध्ये जे काही पारंपारिक पद्धतीने शेळी पालन केले जाते त्यामध्ये सहसा पशुपालक वर्ग हा हिरव्या चान्याचे उत्पादन करत नाही. तर याउलट कमर्शियल पद्धतीच्या शेळीपालनात पशुपालक हा चांगल्या प्रकारचा, पोषक, पौष्टिक चारा कसा निर्माण करता येईल याकडे पाहू लागला आहे. आजमितीस मोठमोठ्या कमर्शियल पद्धतीच्या शेळीपालनात हिरव्या चान्याचे उत्पादन करणे हा एक रामबाण उपाय म्हणावा लागेल. यामध्ये काही एक दुमत नाही. याचे कारण जर सांगावयाचे झाले तर हिरव्या चान्यामध्ये कच्ची प्रथिने, एकूण पचनीय घटक हे भरपूर प्रमाणात असतात. बाजरी, ज्वारी, मका, ओट / सातू इ. तृणधान्यवर्गीय चारा पिके तसेच चवळी, गवार, बरशीम, लुसर्ण इ. शेंगवर्गीय चारा पिके आहेत, ज्यापासून चांगल्या प्रकारच्या हिरव्या चान्याचा पुरवठा होऊ शकतो.”

१. ओट / सातू चारा पिकाचे लागवड तंत्रज्ञान:

हे तृणधान्य वर्गीय चारा पिक असून या पिकास थंडीचे वातावरण मानवते. या पिकाचा हिरवा चारा म्हणून तसेच मुरघास म्हणून देखील वापर करतात.

जमीन व तापमान: या पिकाला जमीन ही काळी, कसदार, पाण्याचा चांगला निचरा करण्याची क्षमता असणारी जमीन लागते. असे असले तरी हे चारा पीक कसल्याही प्रकारच्या जमिनीत येते. याच्या उगवणीच्या काळात तापमान हे २५ - ३० सेमी असावे लागते. जेथे वार्षिक पर्जन्यमान हे ४० - ११० सेमी असले तरी पीक चांगल्या प्रकारे येते.

मशागत: पिकांच्या चांगल्या प्रकारच्या उगवण क्षमतेसाठी एक खोलवर नांगरट करून २ - ३ कुळवाच्या पाळ्या देवून जमीन तयात करून घ्यावी.

बियाणे: हिरव्या चान्याच्या उत्पादनाकरिता १००० किलो प्रती हेक्टरी बियाणे लागते.

पेरणी: साधारणपणे ओट या चारा पिकाची पेरणी ही ओक्टोबर - नोव्हेंबर या कालावधीमध्ये करतात. पेरणीचे अंतर हे २५ - ३० सेमी एवढे असते.

वाण / जात: कॅट, UPO-२१२, JHO-२००४, ८५१, ८२२, OS-६

खते व भरखते: १० - १५ टन शेणखत / हे. मिसळून घ्यावे. १०० किलो नत्र, ३० - ४० किलो फॉस्फरस प्रती

हेक्टरी घावे. नत्राची मात्रा ही विभागून घ्यावी. यापैकी अर्धे नत्राची मात्रा ही पेरणीच्या वेळी व राहिलेले अर्धे नत्राची मात्रा हि पहिल्या कापणीनंतर घ्यावी.

पाण्याचे व्यवस्थापन: ओट पीक हे कोरडवाहू पीक आहे. असे जरी असले तरी ४ - ५ पाण्याच्या पाळ्या उन्हाळ्यात १० - १२ दिवसांच्या अंतराने घाव्यात.

तणाचे व्यवस्थापन: एक ते दोन कोळपण्या किंवा खुरपण्या या पेरणीनंतर १५ - ३० दिवसांनी घाव्यात. पिकाच्या चांगल्या वाढीकरिता तणाचे व्यवस्थापन करणे गरजेचे असते. त्यासाठी अट्रॅझीन हे १.० किलो / हे. ८०० - १००० लीटर पाण्यात घेऊन जमिनीवर पीक उगवणीपूर्वी फवारणी करावी. त्यामुळे तण आटोक्यात येण्यास मदत होईल.

काढणी: हिरव्या चान्याच्या उत्पादनाकरिता पीक ५० - ६० दिवसाचे झाल्यानंतर पहिली कापणी करावी व नंतरच्या कापण्या या दर ४० - ४५ दिवसांनी कराव्यात.

उत्पादन: हिरव्या चान्याचे ५०० - ६०० क्वी / हे उत्पादन मिळण्यास मदत होते.

२. बरशीम चारा पिकाचे लागवड तंत्रज्ञान:

या पिकाचा चारा जनावरे आवडीने खातात. यामध्ये २० - २४ % कच्ची प्रथिने, ६५ - ७० % एकूण पचनीय शुष्क पदार्थ, ३.० % कॅल्शियम व ०.४ % फॉस्फरस यांचा समावेश असतो.

जमीन व तापमान: जमीन हि पाण्याचा व्यवस्थित निचरा करणारी असावी. या पिकाला कसल्याही प्रकारची जमीन चालते. पिकाच्या वाढीकरिता २५ - ३०^०c तापमान अत्यंत चांगले आहे. हे पीक जेथे वार्षिक पर्जन्यमान ३० - ४० सेमी आहे, तेथे देखील उत्तम वाढते. तापमान ४५^०c आहे तेथे देखील चांगल्या प्रकारे वाढते.

मशागत: पिकांच्या चांगल्या प्रकारच्या उगवण क्षमतेसाठी एक नांगरणी करून घेऊन जमीन समतल करावी व चांगल्या प्रकारचे वाफे करावेत जे कि मोठमोठ्या ढेकळापासून, धसकटे, गवत यापासून मुक्त असावे. वाफे हे समतल प्रमाणात केलेले असावेत. पिकाच्या वाढीसाठी तापमान हे १८ - २१^०c असावे लागते.

बियाणे: हिरव्या चान्याच्या उत्पादनाकरिता २५ - ३० किलो प्रती हेक्टरी बियाणे लागते.

पेरणी: साधारणपणे बरशीमची पेरणी ही ऑक्टोबर - नोव्हेंबर दरम्यान करतात. काही ठिकाणी बियाणे फोकून देवून पेरणी करतात.

वाण / जात: Bundel Berseem-2, Bundel Berseem-3, Wardan, BL-10, मेस्कवी इ.

खते व भरखते: १० - १५ टन शेणखत प्रती हेक्टरी, २० किलो नत्र, ४० किलो फॉस्फरस प्रती हेक्टरी द्यावे.

पाण्याचे व्यवस्थापन: बरसीम या पिकाला ७ - ८ दिवसांनी पहिले पाणी देन गरजेचं आहे. त्यानंतर १५ - २० दिवसांच्या अंतराने पाण्याच्या पाळ्या द्याव्यात. पुढे पिकाच्या आवश्यकतेनुसार पाणी द्यावे.

तणाचे व्यवस्थापन: पिकाच्या पेरणीनंतर ३० दिवसांमध्ये तणाचे व्यवस्थापन करणे गरजेचे आहे. याकरिता १ - २ कुळवाच्या पाळ्या या पेरणीनंतर कराव्यात. त्यामुळं तणावर नियंत्रण राहण्यास मदत होते.

काढणी: हिरव्या चान्याच्या उत्पादनाकरिता पीक ५० दिवसाचे झाल्यानंतर पहिली कापणी व त्यानंतर कापण्या या ४५ - ५० दिवसांनी कराव्यात.

उत्पादन: चारा पिकापासून पूर्ण हंगामामध्ये हिरव्या चान्याचे उत्पादन ९०० - १००० क्वी. प्रती हे. मिळते.

३. लुसर्ण / लसूण घास चारा पिकाचे लागवड तंत्रज्ञान:

शेळ्या याचा चारा आवडीने खातात. यामध्ये २० % कच्ची प्रथिने, ७२.० % पचनीय पदार्थ, २५ % तंतुमय पदार्थ, १.५ % कॅल्शियम व ०.२ % फॉस्फरस आणि जीवनसत्व अ, ब असतात.

जमीन व तापमान: जमीन हि पाण्याचा व्यवस्थित निचरा करणारी असावी. या पिकाला जास्त उष्ण वातावरण, दमटपणा सहन होत नाही. तर कोरडे हवामान, स्वच्छ सूर्यप्रकाश व कमी उष्ण वातावरण असे लागते. पिकाला थंड हवामान चांगले मानवते.

मशागत: जमिनीच्या मशागतीसाठी २ - ३ वखण्या देवून जमीन चांगली करून घ्यावी. चांगल्या प्रकारचे वाफे करावेत जे कि मोठमोठ्या ढेकळापासून, धसकटे, गवत यापासून मुक्त असावे. वाफे हे समतल प्रमाणात केलेले असावेत.

बियाणे: हिरव्या चान्याच्या उत्पादनाकरिता १२ - १५ किलो प्रती हेक्टरी बियाणे लागते.

पेरणी: साधारणपणे लुसर्णची पेरणी ही ऑक्टोबर - नोव्हेंबर दरम्यान करतात. पेरणीचे अंतर हे ३० सेमी ठेवावे लागते. काही ठिकाणी याची पेरणी ही बियाणे फोकून देवून करतात.

वाण / जात: Lucerne No-1, LH-84, Type-9, इ.

खते व भरखते: १० - १५ टन शेणखत प्रती हेक्टरी, २० किलो नत्र, ४० किलो फॉस्फरस प्रती हेक्टरी द्यावे.

पाण्याचे व्यवस्थापन: लुसर्ण या पिकाला १५ - २० दिवसांनी पहिले पाणी देन गरजेचं आहे. त्यानंतर २० - २५ दिवसांच्या अंतराने पाण्याच्या पाळ्या द्याव्यात. पुढे पिकाच्या आवश्यकतेनुसार पाणी द्यावे.

तणाचे व्यवस्थापन: पिकाच्या पेरणीनंतर ३० दिवसांमध्ये तणाचे व्यवस्थापन करणे गरजेचे आहे. याकरिता १ - २ कुळवाच्या पाळ्या या पेरणीनंतर कराव्यात त्यामुळं तणावर नियंत्रण राहण्यास मदत होते.

काढणी: हिरव्या चान्याच्या उत्पादनाकरिता पीक ५० - ६० दिवसाचे झाल्यानंतर पहिली कापणी व त्यानंतर कापण्या या ३५ - ४० दिवसांनी कराव्यात.

उत्पादन: चारा पिकापासून पूर्ण हंगामामध्ये हिरव्या चान्याचे उत्पादन ७०० - ८०० क्वी. प्रती हे. मिळते.

वरिल सर्व माहिती वाचली तर हिरव्या चान्यासाठी कोणकोणती पिके आहेत व त्याच्या लागवडीचे तंत्रज्ञान माहीत होण्यास मदत होते.

(संपर्क: +९१ ९८८१५३४१४७)

